

POSTANOWIENIE

Dnia 10 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. B. i S. B.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie (...)
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 10 maja 2019 r.,
skargi kasacyjnej powodów od postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 14 grudnia 2017 r., sygn. akt I ACz (...),

**1. uchyla zaskarżone postanowienie w części oddalającej
zażalenie powódki M. B. (pkt 2) i orzekającej o kosztach
postępowania zażaleniowego w stosunku do tej powódki (pkt 3),
a także uchyla w stosunku do powódki M. B. postanowienie Sądu
Okręgowego w W. z dnia 26 września 2017 r., sygn. akt I C (...)**

2. oddala skargę kasacyjną w pozostałym zakresie.

UZASADNIENIE

Powodowie M. B., S. B. i C. B. w dniu 29 czerwca 2017 r. wytoczyli przeciwko pozwanemu Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...) powództwa o zasądzenie na rzecz powoda C. B. kwoty 1 500 000 zł tytułem zadośćuczynienia za

doznaną krzywdę, kwoty 789 503,92 zł jako skapitalizowanej renty z tytułu zwiększonych potrzeb oraz kwoty 137 397,75 zł jako skapitalizowanej renty z tytułu całkowitej utraty zdolności do pracy oraz zmniejszenia się widoków powodzenia na przyszłość, natomiast powodowie M. B. i S. B. (rodzice powoda C. B.) dochodzili zasądzenia od pozwanego na rzecz każdego z nich kwoty 200 000 zł jako zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. M. B. wskazywała, że jej krzywda polegała na poniżającym i upokarzającym traktowaniu, naruszającym jej godność i prawo do ochrony zdrowia, jakiego doznała podczas porodu i w okresie poporodowym ze strony personelu medycznego Szpitala w N., a ponadto łączyła doznaną krzywdę z cierpieniami, jakich doznawała widząc stan i obrażenia swojego nowonarodzonego dziecka, spowodowane przebiegiem porodu, nasilające się z wiekiem i powodujące konieczność zwiększonej opieki, stałej rehabilitacji, rzutującej na kontakty syna z innymi dziećmi i jego funkcjonowanie wśród ludzi. Przeżycia te spowodowały, że powódka jest wycieńczona psychicznie i fizycznie. Oboje rodzice C. B. twierdzili, że poświęcili się całkowicie dla syna, przeżywają ograniczenia jakie go dotknęły, mają poczucie, że nieprawidłowo przeprowadzony poród zrujnował im życie, obawiają się o przyszłość swojego dziecka. Doznawane przez siebie cierpienia wewnętrzne uznają za wynik bezprawnego naruszenie ich dóbr osobistych – zdrowia psychicznego, godności, prawa do rzetelnej opieki zdrowotnej do spokoju, prawa do życia rodzinnego i relacji rodzinnych, za które pozwany powinien świadczyć im odpowiednie zadośćuczynienie.

Postanowieniem z dnia 26 września 2017 r. Sąd Okręgowy w W. odrzucił pozew M. B. i S. B., jako podstawę wskazując art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Wyjaśnił, że sprawa między tymi powodami a pozwanym Skarbem Państwa to samo roszczenie, tj. o zadośćuczynienie w związku z krzywdą powodów powstałą z powodu uszczerbku na zdrowiu w wyniku obrażeń okołoporodowych doznanym przez ich syna C. B., została już prawomocnie osądzona w postępowaniu prowadzonym przed Sądem Okręgowym w R. w sprawie I C (...).

Wszyscy powodowie wnieśli zażalenie na to postanowienie. Sąd Apelacyjny odrzucił zażalenie C. B. uznając, że zaskarżone postanowienie nie rzuca na jego sytuację prawną, dotyczy bowiem roszczeń jego rodziców.

Zażalenia powodów M. i S. B. Sąd oddalił. Podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że w rozpatrywanym wypadku żądania zgłoszone przez oboje powodów objęte są powagą rzeczy osądzonej, zostały bowiem prawomocnie rozstrzygnięte we wcześniej wydanym wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 7 grudnia 2000 r. Sąd stwierdził, że w obu sprawach zachodziła tożsamość stron oraz podstawy faktycznej i prawnej już rozstrzygniętego prawomocnie żądania i roszczenia skarżących zgłoszonego jako nowe. Taki wynik uzyskał stosując test identyczności żądania zgłoszonego w nowym pozwie z żądaniem, które w związku z podstawą sporu było już przedmiotem rozstrzygnięcia. Sąd zwrócił uwagę, że poprzednim wyrokiem powództwo rodziców C. B. zostało oddalone i wyjaśnił, że powagę rzeczy osądzonej mają zarówno wyroki uwzględniające, jak i oddalające powództwo. Wygaśnięcie powagi rzeczy osądzonej - zwłaszcza w wypadku orzeczeń o treści negatywnej - może nastąpić jedynie w razie zmiany okoliczności. Jeśli jednak zmiana nie nastąpi, ponowne prowadzenie postępowania jest niedopuszczalne, gdyż powodowałoby jego nieważność z przyczyny wskazanej w art. 379 pkt 3 k.p.c.

Sąd Apelacyjny ustalił, że wszyscy powodowie występujący w niniejszej sprawie wytoczyli w 1998 r. powództwo przeciwko Skarbowi Państwa - reprezentowanemu przez Wojewodę (...) - w sprawie o sygn. akt I C (...), która zakończyła się wyrokiem Sądu Okręgowego w R. z dnia 7 grudnia 2000 r. W tym wyroku Sąd zasądził odszkodowanie i rentę na rzecz C. B. oraz oddalił powództwo w stosunku do M. B. i S. B.. Zachodzi więc tożsamość stron. Przedmiotem ówczesnego postępowania było m.in. roszczenie M. i S. B. o zasądzenie na ich rzecz kwoty 50.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia powództwa. W uzasadnieniu pozwu powodowie powoływali się na powikłany przebieg porodu z dnia 16 grudnia 1996 r. odbieranego w szpitalu w N., skutkujący niepełnosprawnością ich syna, powoda C. B., z czego wywodzili doznaną przez siebie krzywdę. Te okoliczności faktyczne były przedmiotem dowodu z dokumentacji medycznej i przesłuchania powodów na rozprawie w dniu 9 listopada 2000 r.

W obecnie rozpatrywanej sprawie, wszczętej dnia 29 czerwca 2017 r. powodowie M. B. i S. B. żądają kwot po 200.000 zł tytułem zadośćuczynienia za

doznaną krzywdę, ponownie odwołując się do przebiegu porodu z 1996 r., opisywanego i udokumentowanego już w poprzedniej sprawie. Według ustaleń Sądu Apelacyjnego podstawa faktyczna żądania była więc w tej części tożsama z poddaną ocenie przez Sąd Okręgowy w R., stanowiącą bazę faktyczną wyroku z dnia 7 grudnia 2000 r. Sąd przyjął, że wbrew zarzutom skarżących, zbieżnie też kształtowała się podstawa prawna zgłoszonego roszczenia, które miało charakter odszkodowawczy.

Sąd Okręgowy w R. w oparciu o podstawę faktyczną podaną w pozwie zakwalifikował zgłoszone przez powodów żądanie zapłaty jako roszczenie o zadośćuczynienie. W niniejszej sprawie powodowie, domagając się ponownie zapłaty zadośćuczynienia, powołali się wprost na art. 448 k.c. w zw. z art. 23 i 24 k.c. Sąd Okręgowy rozpoznający nową sprawę uznał, że przepisy prawa materialnego, wskazywane przez powodów jako uzasadnienie ich żądań, nie wiążą sądu, wiąże go natomiast podstawa faktyczna powództwa. Oceniał, że wysokość dochodzonego roszczenia oraz wykładnia art. 448 k.c. nie miały istotnego znaczenia, skoro powodowie w dalszym ciągu dochodzą roszczenia opartego na tej samej podstawie faktycznej, wywodząc je ze zdarzenia, jakim były błędy popełnione przez personel medyczny podczas porodu ich syna C. B. w dniu 16 grudnia 1996 r. w szpitalu w N. , które spowodowały niepełnosprawność dziecka. Ostatecznie Sąd Okręgowy w W. przyjął, że zachodziła negatywna przesłanka do wydania orzeczenia merytorycznego w niniejszej sprawie, wynikająca z art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c.

Skarżący w zażaleniu na postanowienie Sądu Okręgowego podnieśli, że na przestrzeni dwudziestu lat rozmiar ich krzywdy w związku z zawinionym działaniem personelu medycznego drastycznie wzrósł, co jednak - zdaniem Sądu Apelacyjnego - nie stanowi o zmianie podstawy faktycznej, ze skutkiem w postaci wyłączenia powagi rzeczy osądzonej, bowiem w dalszym ciągu zdarzeniem będącym źródłem szkody jest przebieg porodu z 1996 r.

W skardze kasacyjnej powodowie zarzucili naruszenie przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 199 § 1

pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 366 k.p.c. w zw. z art. 321 § 2 k.p.c. (w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 13 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego).

W ramach podstawy naruszenia prawa materialnego wskazali nieprawidłowe zastosowanie art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 § 1 k.c.

Złożyli wniosek o uchylenie zaskarżonego postanowienia w zaskarżonej części, a także uchylenie poprzedzającego je postanowienia Sądu Okręgowego w W. z dnia 26 września 2017 r. i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powodów, pozwany wniósł o jej oddalenie oraz o zasądzenie na rzecz pozwanego Skarbu Państwa – Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów zastępstwa prawnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Przesłanką odrzucenia pozwu na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. jest stwierdzenie, że sprawa o to samo roszczenie między tymi samymi stronami została prawomocnie osądzona. Ocena, czy zachodzi tożsamość roszczenia prawomocnie rozstrzygniętego i zgłoszonego w nowej sprawie, wymaga zbadania przedmiotu i zakresu rozstrzygnięcia w poprzedniej sprawie (w aspekcie podmiotowym i przedmiotowym).

W nauce i orzecznictwie – wskazując na treść art. 187 § 1 pkt 1, art. 321 § 1 i art. 325 k.p.c. – przyjmuje się, że przedmiot sprawy wyznacza zgłoszone przez powoda żądanie (z uwzględnieniem ewentualnych zmian powództwa) oraz okoliczności faktyczne przywołane jako jego uzasadnienie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 226/14, niepubl. i z dnia 6 sierpnia 2015 r., V CSK 673/14, niepubl.). Sąd nie jest natomiast związany, jak słusznie przyjął Sąd Apelacyjny, kwalifikacją prawną żądania. Oznacza to, że wskazanie w nowej sprawie, jako podstawy prawnej powództwa, innych przepisów niż we wcześniej rozpoznanej nie wystarczy do stwierdzenia, że tożsamość obydwu roszczeń nie zachodzi, decyduje bowiem wynik kontroli, czy podstawę faktyczną

kolejnego powództwa tworzą te same fakty, które służyły uzasadnieniu prawomocnie rozpatzonego powództwa.

Zakres, w jakim wcześniejsza sprawa została rozstrzygnięta, określa treść zapadłego w niej wyroku. Jego uzasadnienie ma jedynie takie znaczenie, że pozwala doprecyzować ewentualne wątpliwości co do żądania, będącego przedmiotem rozstrzygnięcia i przyjętej przez sąd podstawy faktycznej tego żądania.

W orzecznictwie konkurują stanowiska co do znaczenia podstawy prawnej, na jakiej oparte było oraz na jakiej rozpoznane zostało powództwo osądzone oraz tej, jaką wskazał powód w kolejnej sprawie. Na rzecz poglądu o rosnącej popularności, zgodnie z którym przedmiotowy zakres prawomocności materialnej wyroku nie zależy w zasadzie ani od podstawy prawnej wskazanej przez powoda, ani tej, którą zastosował sąd orzekający, Sąd Najwyższy przytoczył szereg argumentów w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 20 listopada 2015 r. (III CZP 17/15, OSNC 2016, nr 4, poz. 40). Przemawia za nim utrwalone, wywodzone z art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. stanowisko, że strona ma obowiązek przedstawić sądowi żądanie i jego podstawę faktyczną, natomiast obowiązkiem sądu jest zastosowanie do tej podstawy właściwego prawa, a w razie wielości możliwości – wybór tej podstawy prawnej, która zapewnia powodowi najpełniejszą ochronę w granicach zgłoszonego powództwa i faktów, na których żądanie jest oparte. Wydaje się jednak, że kwalifikacji prawnej powództwa przypisać można znaczenie przynajmniej w tych wypadkach, w których prowadzi do zgodnego z wolą powoda ograniczenia zakresu podstawy faktycznej tylko do niektórych okoliczności.

Drugi kierunek, przyjmujący konieczność istnienia nie tylko identycznej podstawy faktycznej ale także tej samej podstawy prawnej osądzanego i nowego roszczenia, przyjmują wyroki Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 2006 r., II CSK 34/06, niepubl., z dnia 13 kwietnia 2007 r., I CSK 479/06, niepubl., z dnia 6 marca 2008 r., II UK 144/07, niepubl., z dnia 20 stycznia 2011 r., I UK 239/10, niepubl. I z dnia 5 kwietnia 2011 r., III UK 106/10, niepubl. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1997 r., I CKU 65/96, Prok. i Pr. - wkł. 1997, nr 7-8, s. 41, z dnia 30 listopada 2007 r., IV CSK 267/07, niepubl., z dnia 3 lutego 2010 r., II CSK 414/09, niepubl., z dnia 11 lutego 2011 r., I CSK 277/10, niepubl., z dnia

14 marca 2014 r., III CSK 124/13, niepubl. i z dnia 3 kwietnia 2014 r., V CSK 249/13, niepubl., czy z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 226/14, niepubl.).

Skarżący w zażaleniu akcentują odmienną podstawę prawną zgłoszonego przez nich roszczenia, wskazując, że nie była ona uzasadnieniem ich żądania w poprzednim postępowaniu. Obecnie swoje roszczenia wywodzą z przepisów o ochronie dóbr osobistych (art. 448, art. 23 i art. 24 k.c.), podczas, gdy ówczasie wskazywali podstawę z art. 444 § 1 i 2 k.c. raz art. 445 § 1 k.c.

Zważyć jednak należy, że podstawa powództwa wskazana przez powodów nie wiąże sądu orzekającego, co jest dostrzegalne szczególnie w tych wypadkach, kiedy przywołana podstawa jest jednoznacznie nieprawidłowa. Nie jest to usprawiedliwiona przyczyna odmowy przez sąd rozpoznania sporu w oparciu o właściwe przepisy. Treść uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w R. z dnia 7 grudnia 2000 r., jak też wyroku Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 22 października 2001 r., oddalającego apelację powodów M. i S. B. od tego orzeczenia wskazuje, że obydwa Sądy orzekające w poprzedniej sprawie rozważyły możliwe podstawy prawne roszczenia o zadośćuczynienie dla rodziców dziecka, które zostało nieodwracalnie uszkodzone w trakcie nieprawidłowo przeprowadzonego porodu, stwierdzając że podstawy takiej nie ma w obowiązującym stanie prawnym. Rozwój koncepcji dóbr osobistych podlegających ochronie, jaki nastąpił w późniejszym czasie, już po osądzeniu zgłoszonych przez powodów roszczeń o zadośćuczynienie za cierpienia i krzywdę spowodowaną błędami w przeprowadzeniu porodu, nigdy nie objął ochroną krzywd pośrednich tego rodzaju, jak wskazywane przez powodów (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2018 r., III CZP 36/17, OSNC 2018, nr 11, poz. 103), to jest wypadków, kiedy nie została zerwana więź rodzinna, natomiast w wyniku spowodowania niepełnosprawności osoby najbliższej zachodzi konieczność objęcia jej szczególną opieką i borykania się z kłopotami, jakie się z tym łączą. Nie można więc dopatrywać się nawet zmienionego stanu prawnego wynikającego z ewolucji wykładni przepisów. Różnica wielkości dochodzonej kwoty nie ma w tym wypadku znaczenia, skoro poprzednio negatywnie rozstrzygnięta została zasada odpowiedzialności. To, że powodowie mają za sobą dłuższy okres doznań, z którymi łączą poczucie krzywdy, nie może wskazywać na powstanie

nowych okoliczności faktycznych, skoro istotą zadośćuczynienia za krzywdę z tytułu czynu niedozwolonego (a z takim zdarzeniem – nieprawidłowo przeprowadzonym porodem - powodowie łączą swoje roszczenie) jest jego jednorazowość, z założenia obejmująca zadośćuczynienie za całość doznanych i prognozowanych krzywd. Skoro więc roszczenie powodów z tego tytułu zostało osądzone w wyroku z 7 grudnia 2000 r., a okoliczności faktyczne nie obejmują zdarzeń o nadzwyczajnym charakterze, zmieniających ówczesną podstawę faktyczną i uzasadniających nowe żądania – odrzucenie pozwu w tym zakresie na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. było uzasadnione.

Należy jednak zwrócić uwagę, że powódka M. B. swoje roszczenie łączyła także z naruszeniem jej godności w czasie porodu, spowodowanym złym traktowaniem przez personel medyczny szpitala. Tego rodzaju krzywda, tak uzasadniona, nie była przedmiotem powództwa w poprzedniej sprawie.

W tym więc zakresie odrzucenie pozwu nie miało uzasadnienia, nie zachodziła bowiem tożsamość żądań w sprawie prawomocnie osądzonej i aktualnie rozpatrywanej. Konieczne było więc uchylenie orzeczeń Sądów obu instancji w zakresie, w jakim dotyczyły roszczenia powódki M. B.. Z uwagi na to, że powódka swoje żądanie określiła zbiorczo, bez wyróżniania jego źródeł, konieczne było uchylenie w stosunku do niej obydwu postanowień co do całości jej powództwa (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

Natomiast skarga kasacyjna powoda S. B. podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z postanowień art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 i art. 108 § 2 k.p.c.